

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

* * *

EL dia 30 del prop-passat mes de juny va cessar reglamentariament en el seu càrrec de president del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA el nostre bon amic i distingit company D. César August Torras, el qual venia exercint-lo des de principis de l'any 1903 amb especial reeixida i general aplaudiment. El seu pas per la presidència d'aquesta casa; la seva obra, que coincideix amb l'època dels majors engrandiment i prosperitat del nostre CENTRE; les seves tasques en pro de l'enaltiment i la dignificació de l'excursionisme i de la general cultura de la nostra terra; seràn sempre recordats i agraits per tots els que de debò amen la nostra institució i la nostra patria.

A l'assenyalar aquest fet i dirigir unes paraules de comiat al qui fins avui ha sigut el director d'aquest BUTLLETÍ, hem d'afegir tant sols que, al costat del sentiment que aquell ens ocasiona, havem de fer constar la nostra satisfacció per la ferma creença que tampoc d'avui en avant no ens han de mancar ni la cooperació ni els consells del Sr. Torras, el qui estem segurs que tornarà al lloc d'honor i de treball que suara ha deixat, sempre que així es cregui necessari per a la bona marxa i el bé del nostre aimat CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

D'ANDORRA A TIRVIA (PALLARS)

ASCENSIÓ AL PUIG DE SOLORIA

(AGOST DE 1910)

DESPRÉS d'un llarg trajecte per la Vallferrera en companyia d'altres consocis, des d'Alins ens encaminàrem vers la ribera de Tor i vall d'Andorra, passant pel port de Cabús, coma de Seturia i coll de la Botella cap a la Massana i Escaldes.

A causa d'un petit accident que m'havia privat de fer l'ascensió a la Pica d'Estats, vaig haver-me de quedar alguns dies en el lloc darrerament esmentat, prenent estada en l'acreditat establiment de càn Pla, des d'on podia combinar petites excursions en aquella vall que per primera vegada visitava.

La bonica situació del poble a peu de riu, ses aigües sulfuroses, la proximitat d'Andorra la Vella, l'aigua-barreig dels dos Valires, el Riumadriu, l'estany d'Angulasters, i tants altres atractívols re-cons d'aquells indrets, constitueixen un poderós reconfortant per refer-se tot-seguit de qualque petit contratemps com el que a mi m'havia esdevingut.

Així és que, al terç dia, ja vaig provar la meua resistència pujant a Angulasters amb Mr. Marcel Chevalier, geòleg i topògraf parisenc, qui esmerçà les hores vagatives de l'estiu en aixecar el mapa de la vall, que ja tenia llavors molt avançat. Mr. Chevalier coneix el nostre CENTRE, i va prometre dedicar-nos un exemplar del seu treball, que no dubto serà de lo millor que s'haurà fet d'aquella regió pirenenca.

El dia següent vaig anar-me'n a la Massana per emprendre el retorn cap al Pallars; emperò en lloc de pujar-hi pel dret, Valira del Nord amunt, el qual trajecte es fa en cinc quarts, vaig emprar-hi tot el dia seguint la ribera del Valira d'Orient vers Encamp, santuari de Meritxell i Canillo, tombant per les vessants de l'enlairat pic de Casamanya cap al Valira del Nord, que passa prop d'Ordino, devallant a la Massana.

No m'entretinc en la descripció d'aquest itinerari, per haver-se parlat repetides vegades d'aquests voltants en la present revista.

La Massana forma una de les sis parroquies o municipis en que's divideix la vall, i compta com agregats els poblets d'Anyós,

Aldosa, el Puy, Erts, Pujol, Cases del Mas, Arinsal, Pal, Escàs, Jovell i Sispony, que's veuen escampats al seu entorn.

Se troba dit poble situat a la dreta del Valira del Nord, prop del aigua-barreig de l'Arinsal i a una hora i mitja d'Andorra la Vella seguint riu avall.

L'antiga amistat del metge Josep Ferrer, i la nova coneixença amb el simpàtic rector Mn. Bordas, va motivar que romangués un dia en aquell lloc, ocupant bona part del temps en desempolsar els escrits de fra Tomàs Junoy, de l'ordre de Predicadors, qui va ésser nomenat, després de l'exclaustració, provicari d'Anyós.

Entre'l paperam borrós espargit per les golfes de la rectoria de la Massana, s'hi veuen infinitat de borradors de sermons i frag-

LA MASSANA (ANDORRA)

ments d'articles descriptius del Pireneu Català, de lo qual vaig deduir-ne que, si Fr. Tomàs se féu popular per les seves prèdiques, va ésser també un bon excursionista, un *amateur* de la montanya catalana quan ningú es recordava d'aquesta, com pot veure's llegint les sentides relacions que fa del país on s'havien anat descapdellant els anys de la seva llarga existència.

Sabem que havia col·laborat en la redacció del *Diccionario Geográfico Universal*, publicat a Barcelona envers els anys 1831-1834.

L'any 1838 va estampar a Tolosa una *Relació sobre la Vall d'Andorra*, que és una resumida descripció de la vall, que conté 48 pàgines en 16°. A més de les notes referents a la vall, que tant

poc coneguda era en aquell temps, dita publicació és apreciable per haver sigut impresa fora de Catalunya, i en català.

Fr. Tomàs Junoy era fill d'Alp; emperò s'havia fet tant popular entre'ls andorrans, i s'havia compenetrat tant amb la llur manera de viure, que allà tot-hom el coneixia amb el nom de *frare d'Anyós*; i, encara es parla d'ell, malgrat haver transcorregut cinquanta anys des de la seva mort.

* * *

De la Massana a Tirvia s'hi compten de sis a set hores de distancia; emperò si es fa el camí a peu se n'hi poden ben bé posar vuit, puix s'han de travessar tres grans collades amb regulars desnivells que s'interposen en el trajecte en la mateixa direcció d'E a O. aproximadament. Són aquestes la de Montaner, en la frontera andorrana, emperò dintre de la conca del Valira, per on passa el camí que condueix a Os; la segona, o sigui la de Conflent, al peu del Soloria, comunica l'esmentat poble d'Os amb les bordes i encontrada de Conflent, i és partió de les aigües del Segre i el Noguera-Pallaresa; i la tercera, que porta el nom de Màniga, s'obre dintre de la conca del Noguera-Pallaresa, tenint a l'E. el Conflent, que va al riu de Santa Madalena, i la coma de Burch, a l'O., per on s'escorren les aigües cap al riu Glorieta, que, passant per davant de Tirvia, va a desaiguar devall de l'aigua-barreig del Noguera de Vallferrera amb el de Cardós.

Si amb dit itinerari s'hi vol combinar l'ascensió al Soloria, han d'afegir-s'hi tres o quatre hores més; en el qual cas serà millor anar a dormir a Os per arribar a bona hora al cim de la montanya més alterosa d'aquella rodalia. Emperò es té l'inconvenient de no trobar regular estatge en aquell arreconat poblet.

La distancia de la Massana a Os és d'unes dues hores i mitja, trajecte que pot fer-se sense pràctic, del qual hauria jo prescindit si no hagués sigut la molestosa càrrega de la motxilla.

El camí segueix per damunt de Jovell, en la vessant dreta del Valira del N., allunyant-se de la ribera, per pujar suaument cap a Sispony, quedant a la banda oposada del riu el poblet d'Aldosa, primerament; i més enllà el d'Anyós, dalt de la penya d'igual nom.

Al cap de mitja hora s'arriba a Sispony, anant vers SO., on se troba el camí de les bordes, distant tres quarts amunt de l'esmentat poble, havent de remuntar el rieral que devalla de la collada de Montaner, que cau més a ponent.

El coll s'abaixa al OSO. dalt d'una forta clapa de bosc, direcció que hem de tenir present a l'endinsar-nos en aquesta, puix el camí,

esborrat per les tronades, s'havia convertit en escorrancs perdedors que'l meu acompanyant desconeixia completament.

Mitja hora enllà, la bosquina era ja un espès frondosíssim i atapat fins prop de la carena, on torna a aclarir-se, podent-se des d'allí esguardar un bell troç de terra andorrana, el fons del qual omplia el massiç de Casamanya, dèbilment daurat pels raigs esmortuits del sol a punt de fondre's.

A la banda oposada, una vall fonda, estreta i tenebrosa, en aque-

lla darrera hora de la tarda, s'estenia als nostres peus de N. a S., amb el poblet d'Os al cap-davall amagat desota del coster, tenint al davant l'esboranc que forma el riu de l'Abellar en sa caiguda des del port de Conflent a l'O. i de l'agut puig del Soloria al N. d'aquest, que no s'havia encara despulat de la blanca vestidura d'hivern, malgrat trobar-nos en lo més

Ós

avançat de l'estació estiuenca.

La collada de Montaner, l'altitud de la qual passa de 2,000 metres sobre'l nivell de la mar, s'ixampla entre la serra Plana al N. i la d'Enclar al S., donant aigües per llevant al rieral que porta el seu nom, afluent del Valira, mentre que per ponent vessa en el riuet de la Vall, que passa per davant d'Os i va a desaiguar damunt de Sant Julià de Loria. De manera que, amb tot i passar la frontera per aquests indrets, queda completament enclòs el coll dintre de la conca del Valira, que recull totes les aigües d'Andorra.

La devallada, si bé no molt llarga fins a Os (uns tres quarts),

és bastant sobtada abans d'arribar als conreus, i en alguns punts un xic pesada, degut a la negrenca i a troços oxidada piçarra que s'interposa en el camí.

A l'arribar a Os, sembla talment que un entra a la casa per la teulada : tot el poble és un coster posat a la vora del riu, que constitueix l'única nota una mica alegre que s'observa en tot aquell voltant. Tot lo demás respira tristesa, i el seu aspecte és de lo més ròneg que pugui imaginar-se. Situació ensotada malgrat la seva altitud de 1,570 metres, aproximadament, sobre'l nivell de la mar; horitzó reduït per altes serres; terrer aspre; troços de penya per empedrats; cases de color negrós apilotades, traspuant arreu la llur pobresa : veus-aquí el caràcter que distingeix aquest poble, digne parió dels seus veïns Tor i Norís.

Compta, aquesta localitat, un centenar d'habitants, i correspon a l'ajuntament de Civís. Antigament s'escrivia Hos, o bé Ahos, i va pertànyer al vescomtat de Castellbò. Com a lloc fronterer té un destacament de carabiners.

El riuet de la Vall, que passa per davant del poble, ve de l'aglevada Coma de Seturia (Andorra), i pel forat de la Vall s'encamina cap a Os i s'esmuny altra vegada, per territori andorrà, cap a Vexsarri i Xovall, dessota'l qual va a trobar el Valira aigües amunt de Sant Julià de Loria.

La carena que's desprèn del massiç principal del Pireneu, i en direcció aproximadament de mig-jorn, determina la partió d'aigües entre la Vallferrera (Pallars) i el Valira; coincideix també a poca diferència amb la frontera d'Andorra, emperò, passat el port de Cabús, abans de les crestes de port de Bort i Montsech, que van a enllaçar-se amb el Soloria, abandona la divisòria d'aigües i, travessant el rieral de la Vall dessota de la Coma de Seturia i dels cortals de la Massana, s'endinsa cap a l'E. per les vessants andorranes fins a la vora del coll de la Botella. D'aquest punt recula a O., anant a cercar la serra Plana, i continua per la collada de Montaner en direcció S. i serra d'Enclar. Devalla seguidament cap al riuet abans esmentat, travessant-lo d'esquerra a dreta, o sigui al SO. dessota d'Os, per remuntar altra vegada les vessants oposades d'aquell, que entra novament en terra andorrana, on se barreja amb el Valira, com tenim ja manifestat.

Aquesta falta de correspondència entre la divisòria natural d'aigües del tributari del Valira i la frontera d'Andorra, forma el petit enclau d'Os, que, malgrat trobar-se dintre de les altres vessants del Valira correspon a Espanya, del territori de la qual el separen collades de prop de 2,200 metres d'altitud.

Per aquest motiu se troba dit poblet completament aïllat quan les neus tanquen aquells passos, que sol ésser molt sovint durant l'hivern, mentre que amb Sant Julià de Loria (Andorra) la comunicació és més fàcil seguint el curs del riu, per més que'l llarg congost per on passa dificulta el camí, havent d'enfilar-se a certa altura pel coster de la serra d'Enclar, que alguns nomenen *de Montclar*.

Per pujar al Soloria, en lloc d'anar-hi pel dret, val més fer una petita volta cap a la collada de Conflent i emprendre l'ascensió pels contraforts que en direcció NO. a SE. i S. arrenquen del mateix cim i van a morir en l'esmentada collada.

A la sortida d'Os, se travessa el riuet de la Vall, que ja tenim conegut, i s'emprèn la ribera del seu tributari l'Abellar per l'esquerra, passant al cap de poca estona a la riba oposada, sempre pujant per l'Ubaga Plana, mig despullada dels magnífics abets que la cobrien i que ara sols se veuen a la part alta de la costa.

Al cap-damunt de la vallada s'abaixa el coll de Conflent, punt des del qual havíem de començar l'ascensió. Mentre es va pujant, se segueix un bon camí de ferradura (camí-ral de Tirvia), veient-se successivament a la part oposada, o sigui a l'esquerra del riuet de l'Abellar, les partides de Gavarnet, Pi de la Gorra i darrerament l'Abellar, d'on ha prè el seu nom el riberal que allí comença.

Al costat del camí se troba la regalada font del Prat de la Cabana, al peu de la collada, havent-se de menester mitja hora més per pujar aquesta descansadament.

La canal del riu se ben desembarraçada, mes les vessants d'ambdues bandes són clapades de vegetació ufanosa, redreçant-s'hi els abets que anys endarrera van escapar-se de la desapiadada destrala. A la dreta pujant, o sigui a mà esquerra del riberal, en bells sallents escumosos, s'hi aboquen el riuet de coma Cernerera i el que's despenja per una emboscada canal des de la reconca formada pel Soloria, el cim del qual resta amagat pel cap arrodonit de l'Asquiró.

El camí munta entre atapaida gleva, que va desapareixent al cap-damunt, mostrant-se el coster esgarrapat per les fortes allaus que hi sovintegen durant la primavera, puix la neu hi és abundantíssima. Per això a l'entrada i sortida de la collada, que ja té pre-tensions de port, s'hi veuen dos pals plantats, amb una creueta dalt de tot, que serveixen de guia quan el camí queda del tot esborrat.

A la banda oposada, entre aquest coll i el de Màniga, que s'allarga envers ONO., hi ha l'emboscada fondalada de Conflent, on comença el riu de Santa Madalena, que, decantant-se per dessota del san-

tuari de Sant Joan de l'Erm, se'n va al Noguera Pallaresa entre Rialp i Llavorsí.

En aquesta partida s'hi ha descobert mena d'argent, i el poble d'Os hi té unes bordes i bones pastures per al seu bestiar. Per aquesta raó l'encontrada de Conflent és habitada durant l'estiu, essent fàcil que hi trobin aixopluc els que s'arrisquin a excursionejar per aquells

ENE.

apartats andurrials.

CANAL DE L'ABELLAR I COLLADA DE MONTANER
DES DE LA COLLADA DE CONFLENT

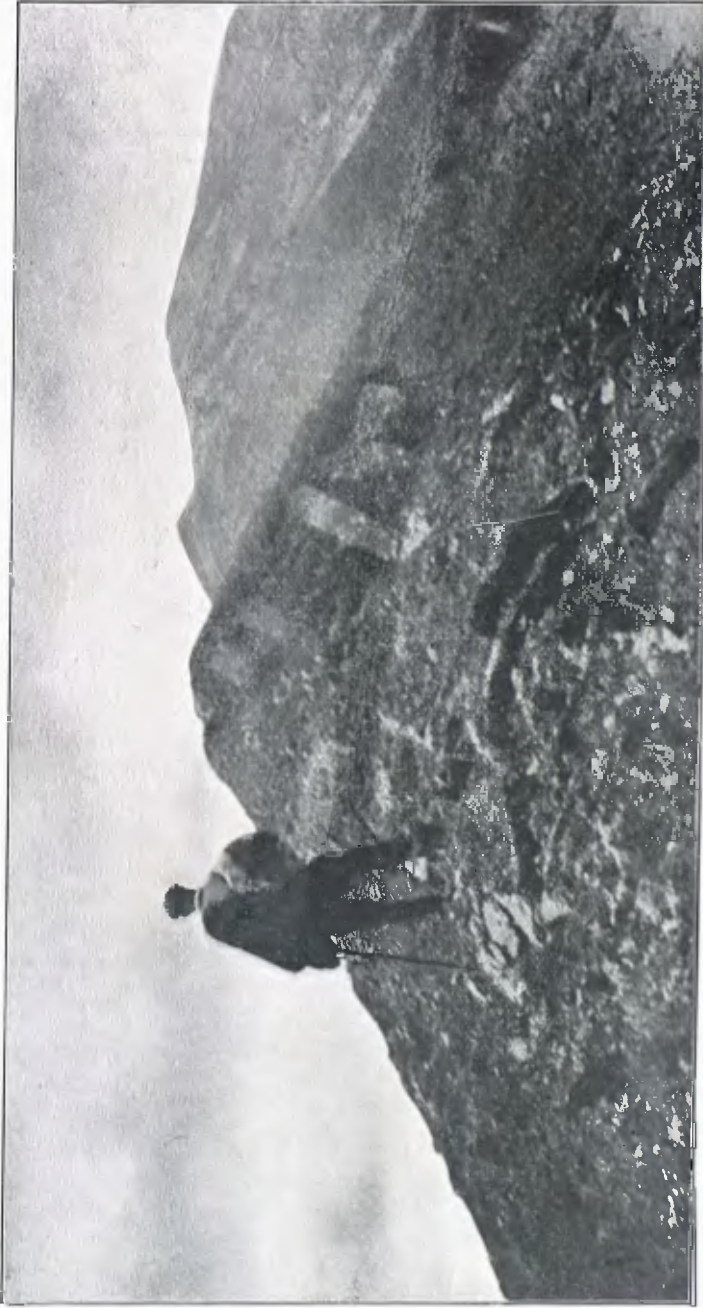
Des del port de Conflent, pel camí que hem seguit, se veu la canal de l'Abellar enfilant en direcció ENE. la collada de Montaner, per on hem dit que passava la frontera andorrana entre la serra Plana i Encclar.

Posats a la collada de Conflent, si es vol continuar cap a Tirvia, s'ha de baixar a l'encontrada d'aquell nom i remuntar el camí del coll de Mà-

niga, que porta a la coma de Burch i a dita vila en tres hores i mitja.

Per pujar al Soloria s'hauràn d'emprendre els contraforts de pronunciada inclinació que cauen al N. de la collada de Conflent, fins a trobar la carena, punt des del qual l'ascensió resulta menys penosa; i la devallada vers el coll de Màniga pot fer-se llavors per dalt de la serra, resultant així més interessant l'itinerari.

Els estrebs del Soloria esdevenen fortament inclinats des del nomenat coll de Conflent. No és possible utilitzar cavalleria d'aquí en avant, emperò pot pujar-se quasi a peu dret fins a la carena, on ve més planer el fil de la serra. He dit quasi a peu dret perquè, si

PUJANT AL SOLORIA

es va massa confiat sense donar-se'n compte, és possible algun capbuçó de males conseqüències, perquè, com deia el guia, allí més aviat s'hi troba sang que no pas pols.

En tres quarts, comptant-hi algún petit descans per refer-se de la fatigosa pujada, arribàrem, en direcció N., a l'escrostonada carena, damunt d'un fondal pedregós clapejat de congestes, únics retalls que restaven del gran llençol que mesos enrera s'estenia des del revingut taluç del Soloria.

El cim apunta vers NO. Talment sembla que s'aixeca allí mateix; i, malgrat la seva aparent proximitat, trigàrem encara tres quarts a arribar-hi.

Dificulten el pas un seguit d'esquistoses arestes que no ofereixen perills imminents per mica avesat que se sigui a la montanya; emperò és precís concentrar tots els sentits al trepitjar-les.

A banda i banda, les vessants devallen sobtadament. Les del N. i E. són de curta extensió, mes les que miren a l'O. apareixen interminables, desplegant-se cap al Conflent.

El puig del Soloria es distingeix per presentar la forma d'una colossal piràmide, sobre tot si es mira pel costat de ponent; caràcter que no pot apreciar-se durant el camí que havíem seguit, puix l'aresta del NE. té poca caiguda, per ajuntar-se amb la de Senfons, de molt poc desnivell.

Aquella aresta i la que hem remuntat, orientada a mig-jorn, decantant-se un xic cap al SE. fins a la collada de Conflent, formen la cara oriental amb l'encontrada d'on surt el rieral que hem vist al pujar des d'Os.

L'angle de SSE., que acabem de nomenar, és el més llarg de tots, perquè no acaba fins a dita collada, mentre que l'aresta occidental marxa, amb inclinació molt accentuada, cap al port de Cebolleira. La cara que formen aquestes dues ratlles és la que millor es veu des del coll de Màniga abaixant-se vers la repetida encontrada del Conflent, que dóna aigües al riu de Santa Madalena.

Entre O. i N. mira el Boixedo, que s'obre davant del petit poblé de Norís, situat al cap-davall a la dreta del riu que devalla de Tor.

De les tres cares que presenta l'estructura d'aquesta montanya, l'una vessa al Segre, mitjançant els riuets de l'Abellar i de la Vall, o d'Os, que aboquen al Valira, tributari del primer. Les altres dues cares corresponen a la conca del Noguera Pallaresa: la del Conflent, pel riu de Santa Madalena, s'encamina cap a Riumadriu, per baix de Sant Joan de l'Erm, i fineix entre Llavorsí i Rialp; i la cara més

al N. envia ses aigües, pel Boixedo, al riu de Tor i Noguera de Vallferrera, que s'ajunta amb el Noguera de Cardós, sota de Tirvia, i troben el Noguera Pallaresa a Llavorsí.

El massiç del Soloria, un xic apartat del nucli principal del Pireneu, s'aixeca a l'extrem S. de l'estreb que separa les conques del Valira del Nord i Vallferrera, que allí acaba, continuant el fil de la serra des de la collada de Conflent en avall entre'ls afluents directes del Noguera Pallaresa i del Valira primerament, i més endavant entre dit Noguera i el Segre.

La distancia que'l separa de la cadena pirenenca, i la seva altitud de 2,780 metres aproximadament sobre'l nivell de la mar, constitueixen el cim o Bony del Soloria en un mirador incomparable, des del qual pot un extasiar-se bella estona recomptant les agudes crestes que des de NE. a N. i NO. se descapdellen fins a cloure's l'horitzó en les eternes neveres de les Montanyes Maleides.

No intentaré pas apuntar d'un a un els innombrables pics i serres que's desenrotllen a l'entorn; mes no puc deixar d'assenyalar algún dels punts que ara ens serveixen d'orientació i al mateix temps de repàs o record de passades excursions. Mirant a l'E., apareix al cap-davall del riu de l'Abellar la montanya d'Enclar, que s'alça damunt del poblet d'Os; i, tombant cap al ENE., el Casamanya, dintre d'Andorra, i en primer terme el Bony de l'Asquiró en un estreb de la serra en que'ns trobem situats. Continuant en direcció NNE., el Coma Pedrosa i port de Seturia amb la serra que després de formar la frontera d'Andorra ve a enllaçar-se amb el Soloria; al N., l'aspra crestallera que separa les altres valls dels rius de Tor i d'Areo amb el cònic Puy d'aquest nom; i en darrer lloc, tocant a França, l'alterosa Pica d'Estats o de Sotillo, els penyals de la qual, de tons obscurs, ressalten entre les grans congestes que cobreixen ses espatlles rocoses.

Vers NO. s'obre la petita vall abans nomenada, que desaigua en el riu de Tor, prop de Norís, poblet que's veu arracerat en el fons d'aquella estreta gorja; més enllà, en la mateixa direcció, s'oviren les depressions que successivament formen les valls d'Areo o Vallferrera, de Cardós i d'Aneu, tancades al cap-damunt per l'accidentada ratlla frontera, abaixant-se més al NO. el port de la Bonigua, que dona entrada a la Vall d'Aràn. Cap al ONO. se dibuixen, a l'altre costat del Noguera, els cims aguts de les valls d'Espot i Capdella; després d'aquests, s'acusen les granítiques serralades de la vall de Bohí; i en últim terme les Montanyes Maleides.

A l'O., enllà del coll de Màniga, el rabaçut Montseny de Pallars,

i més allunyada, decantant-se a l'OSO., la gegantina queixalada que forma la Bedoga d'Adons, a la qual segueix la serra de Camporàn, aiguavessos del Noguera Ribagorçana.

En direcció SO. des del riberal de Santa Madalena, que s'estén als nostres peus, apareixen primerament la coma de Rubió o Torreta de l'Orri, damunt de Sant Joàn de l'Erm, esfumant-se allà al lluny la serra del Montsech entre'ls dos Nogueres.

El ras de Conques i el coll de la Basseta, a l'oposada vessant del riu de Santa Madalena, s'allarguen entre espesses boscuries, obrint-se a continuació l'extensa vall del Segre, que envers mig-jorn, banda enllà, deixa entreveure el Morro de Turp, prop d'Oliana, i les serres de la Bofia o port del Comte; més ençà les d'Alinyà; i entre S. i SE., quasi en la mateixa direcció de la carena que hem pujat, a l'altre costat de la Seu, la calcinada serra de Cadí.

Endemés, l'estribació que solda la cadena principal del Pireneu amb Soloria, s'abaixa considerablement pels pics de Port Negre, de 2,585 metres d'altitud; de l'Ovella i Seturia, de 2,525; alçant-se altra vegada en l'immediat toçal de Cabús o d'Embort, que per altes carenes i enasprats cims ve a lligar-se amb el massiç que estudiem.

En aquest nucli, doncs, podem considerar la fita terminal de la més alta zona pirenenca entre'l Segre i el Noguera, perquè d'aquí en avall cap més montanya arriba de bon troç a l'altitud del Soloria.

El nom d'aquest altívol puig o bony, com també se'l nomena, ens ha suggerit un petit dubte en quant a la manera d'escriure'l. Veritat és que molts pronuncien *Saloria*, i així apareix redactat en les cartes geogràfiques franceses; emperò també és cert que se'l coneix amb el nom de *Suloria*, com consta en l'articlelet d'Os en el *Diccionari* d'en Madoz. Fr. Tomàs Junoy, bastant coneixedor dels noms d'aquests països, en la relació sòbres la vall d'Andorra de que parlàvem al principi, així com escriu repetides vegades *Seturria* en lloc de Seturia, al fer constar els límits d'Andorra, diu textualment: «Al O.N. hi ha vall de Os poble de Espanya, a son devàn hi ha lo famós puig de Soloria y de Emborts, i un port dít del Conflen per anar a Tirvia, y lo de Cabús per anar a Tor.»

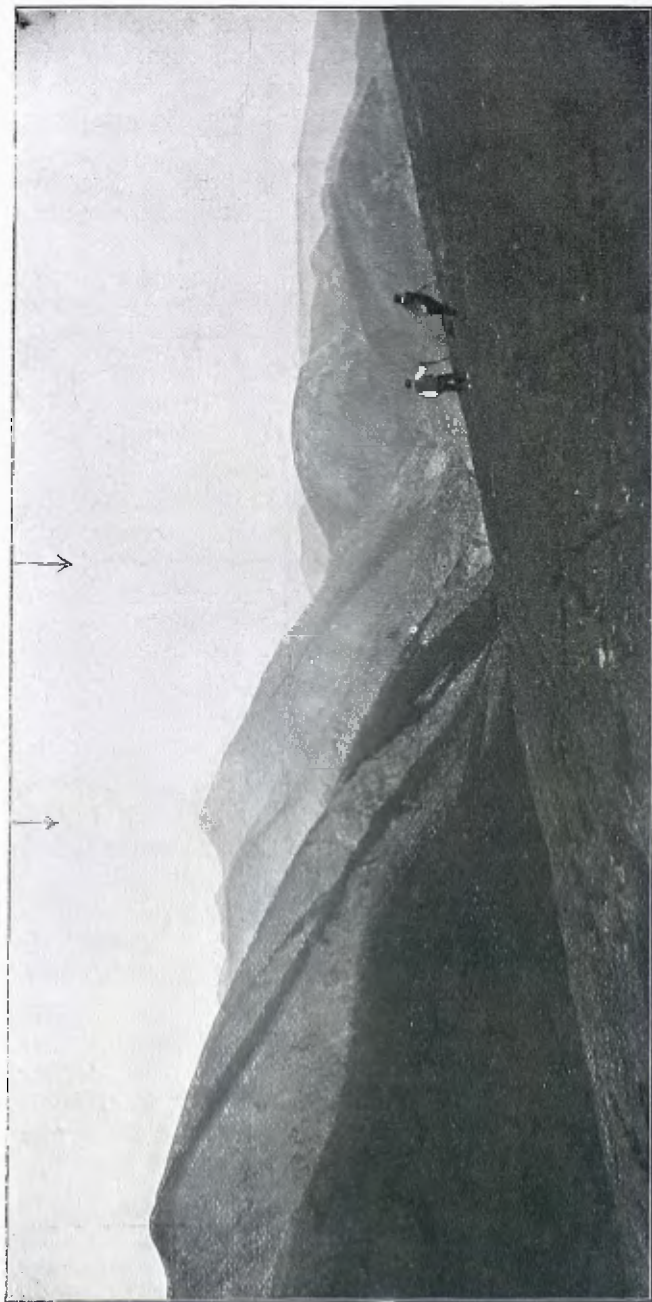
En la toponímia catalana hi trobem molt sovint arrels que no són particulars de la nostra regió, sinó que tenen un caràcter genèric dintre i fóra de la Península Ibèrica, com succeeix, per exemple, sense esmentar-ne d'altres, amb la paraula *Cebollera*, nom que porta el port que s'obre al peu occidental del Soloria, com direm més endavant.

Tenint això en compte, arribem a creure que tal vegada sigui

ESE.

Puig de Satorra

Coll de Conflent

DES DEL COLL DE MÁNIGA, MIRANT AL CONFLENT

més ben escrit *Soloria*, amb *o*, que no pas *Saloria*, amb *a*, com s'acostuma, puix hi ha diferents raons que ho abonen. El nomenar-se algunes vegades *Suloria* pot confirmar aquesta opinió : no és pas un cas nou, ans al contrari, veure posada la *u* per la *o* en paraules catalanes.

Si la radical de *Soloria* correspon a un ordre general, no exclusiu de Catalunya, no'ns serà difícil trobar-hi altres noms similars, aplicats a montanyes en altres regions.

Entre les serres de Ministra i de Molina, en el Sistema Ibèric que recorre de N. a NE. i S. la Península, n'arrenca una estrebació oriental en els límits de les provincies de Saragoça i Soria, en les vessants de la dreta del Jalón, tributari de l'Ebre; serra coneguda amb el nom de *el Solorio*; i entre l'*Hispania Tarraconensis* i la *Bètica*, segons testimoni de Plini, hi havia el *Solorius Mons*, que sembla correspondre a la Serra Nevada, a l'E. de la Bètica. *

Iguals consideracions podem fer respecte de la radical *Ceboll*, que apareix en el nom de *Cebollera* amb que es coneix el portell i pic de baix del *Soloria*. En altres encontrades catalanes i a l'occident d'Aragó hem trobat aquesta paraula, que veiem també aplicada en regions molt apartades de la nostra; lo qual vol dir que no és, ni molt menys, d'arrel eminentment catalana, com algú ha volgut suposar.

Com a via d'exemple basta assenyalar la *serra Cebollera*, a l'E. de la serra d'Urbión, en el nomenat Sistema Ibèric, que dona aigües a l'Ebre per la província de Logroño i al Duero per la de Soria. Sant Esteve de *Cebolledo* és una muntanya de la província de Zamora; *Cebollino* és el nom d'un port o pas a la província de Badajoz, etcètera; això apart de les diferents poblacions fóra de Catalunya que tenen consemblant denominació.

Després d'aquesta petita digressió, tornem a la ressenya de l'itinerari seguit, en direcció ONO., cap al port de Cebollera, decantant-nos després a l'O., pel cap de la serra, fins a la collada de Mániga.

De la reduïda corona rocosa del cim del *Soloria*, que apareix esmicolada pels agents atmosfèrics, arrenca l'aresta, tota ella d'esfullada piçarra, que segueix dret avall al port de Cebollera, entre'l Boixedo a la dreta i el Conflent a l'esquerra, que's comuniquen mitjançant l'esmentat port, obert a 2,430 metres d'altitud aproximada, entre'l pic del seu nom i el *Soloria*.

* Amb referència an aquesta serra, anota Cortés i López que Sant Isidor de Sevilla, en el llibre 14 de les *Etimologies*, diu que era nomenada *Solorius* a singularitate, o perquè ell sol s'aixeca sobre totes les demés montanyes d'Espanya, o perquè així que surt el sol ja apareix aquella il·luminada.

La devallada fins a dit port no dura més que mitja hora; emperò és una d'aquelles mitges hores que tornen a la boca. Tota la vessant és un llosat mogut que, si s'agafa de pla, les continues reliscades a un el fan baixar més depressa de lo que voldria, en perjudici de la seva còrpora; i, si va pel caire de l'aresta i perd l'equilibri, no s'escapa dels talls piçarrosos que s'estenen al seu davant en filera interminable.

La set abrusadora que'ns molestava feia estona, ens portà insistentment a les congestes del portell de Cebollera, on hi havia l'element que'm mancava per arreglar la meva predilecta beguda, consistent en rom, cafè, sucre i neu.

El port de Cebollera va de SSO. a NNE. des del Conflent a la petita vall que aboca davant de Norís. Com que nosaltres ens encaminàvem a Màniga, vam haver-lo de travessar, no en la di-

BURCH I LA COMA

recció indicada, sinó en el sentit de la carena, devallant del Soloria i remuntant la del pic de Cebollera (2,575 metres d'altitut), el cim del qual deixàrem a la dreta. Al cap de deu minuts ens desviàrem cap a l'O. i al SO. pel cap de la serra, mirant tant aviat a Vallferrera, per damunt d'Alins, com a la Ribalera de Tirvia, vers els alts afluents del riu de Santa Madalena; aconseguint una hora i mitja enllà del Cebollera, travessant remoguts pedregams, l'agleuada collada de Màniga, d'una altitut aproximada de 2,320 metres.

A Màniga vaig tenir el temps just per treure l'adjunta fotografia, aprofitant les darreres llambregades del sol, que s'anava a fondre,

i a les sis empeníem novament la ruta a marxes forçades per la xamosa coma de Burch. A les sis 30 passàvem per les bordes de la coma i a les set arribàvem a Burch. Com que la distància de Tirvia era encara d'una hora i ja fosquejava, sense deturar-nos passàrem de llarg per la plaça del poble, en aquella hora plena de gent endiumenjada, puix se celebrava en tal dia (24 d'agost) la festa del seu patró, Sant Bartomeu.

A les vuit en punt entràvem a Tirvia, on vaig quedar-me amb

TIRVIA : DETALL DE LA POBLACIÓ

l'intent de continuar mes excursions per aquelles pintoresques i poc conegudes rodalies.

El poble de Burch dóna nom a una petita encontrada compresa en el terme de Ferrera, comunament coneguda per *Coma de Burch*. Tot aquest territori dóna aigües al Glorieta, que s'ajunta amb els Noguera de Cardós i de Vallferrera, reunits de vall de Tirvia; i

en ell se troben els reduïts poblats de Burch; Ferrera i cases d'Alendo; Glorieta de Montesclado i Montesclado; i Mallolís. Corresponent a Ferrera, que s'acostuma a escriure *Farrera*, existeix l'antiga ermita de la Mare-de-Déu de la Serra, situada dalt d'un turó dominant amples horitzons.

El camí de Tirvia a la Seu, passant per aquests indrets, trenca a Ferrera cap al coll d'Ossor, aquí conegut per *coll de So*, dirigint-se cap a l'ermita de Santa Madalena i, per Ras de Conques i Bellestar, a la Seu.

L'aigua-barreig dels escorrancs que vénen de la part de Farrera

i de Mallolís formen el riu Glorieta, així conegut des del caseriu d'igual denominació, dessota'l qual s'ajunta el riuet de Burch, que és, de tots tres, el de més llarg trajecte, i el més important i aprofitat per als recs, desviant-se'n la cequia de Tirvia.

Aquesta vila figura entre les principals poblacions de l'alt Pallars, i és cap de les encontrades formades per la vall de Cardós, Vallferrera i coma de Burch. Se troba situada a uns 990 metres damunt del nivell de la mar, en un repeu del serrat que s'avança entre'l riu Glorieta al S. i el Noguera de Vallferrera al N. poc abans d'ajuntar-se amb el Noguera de Cardús.

De les esglésies existents en les valls de Tirvia (per on discorren els tres rius abans esmentats) se'n parla en l'acta de consagració de la catedral de la Seu d'Urgell de l'any 819, entre les quals nomena les de Baien, Alendo, Ferrera, Burg, Virós, Tavascani, Anet, Elin i Haravo.

En l'Edat mitjana passà la vila de Tirvia als dominis del vescomtat de Castellbò, formant un dels quarters en que aquell se dividia, comprenent els llocs de Mallolís; batllia de Burch, amb els llocs de Burch, Ferrera i Alendo; la Ribalera de Tirvia, on entraven Riu-madriu, Castellarnau, Serret i Colomers i el santuari de Sant Joàn de l'Erm; la Vall-Ferrera amb els llocs d'Alins, Norís, Tor, Areu, Ainet, Besàn i Araós.

En el campanar de l'antiga església poden apreciar-se apuntats finestrals partits per columnetes, i en el caseriu de la vila i pobles de l'entorn, especialment a la Vall-Ferrera i Cardós, hi trobarà l'excursionista belles mostres de construccions pirenenques que cridaran poderosament la seva atenció.

L'estratègic lloc que ocupa, fa que tingui demarcada notària, punt de guardia civil i destacament de carabiners comanats per un tinent.

Distà quatre hores de Sort, que és la capital del seu partit, i es recomana com a centre d'importantíssimes excursions que poden fer-se en les encontrades orientals de l'alt Pallars i frontera occidental d'Andorra.

CEFERÍ ROCAFORT

MEMORIA

LLEGIDA PEL SENYOR SECRETARI DE LA SECCIÓ DE FOTOGRAFIA EN
LA SESSIÓ GENERAL REGLAMENTARIA CELEBRADA EL DIA 26 DE
JUNY DE 1913.

SENYORS :

PER tercera vegada em veig obligat a ressenyar els treballs fets per la Secció de Fotografia, degut tant sols a la vostra benvolença vers ma persona (benvolença ja demostrada l'any passat al reelegir-me per a aquest càrrec), ja que cap qualitat propria tinc que me'n faci mereixedor.

De gran activitat ha sigut el curs que anem a acabar, durant el qual ha seguit desenrotllant-se la Secció amb vida robusta i ufanosa, permetent-li això fer bona tasca, que li ha portat el conquerir prestigi i profit conjuntament.

Igual que l'any passat, la part més intensa de sa activitat ha sigut la que fa referencia a les excursions; cosa natural donada l'indola de la nostra associació. S'inaugurà la seria d'aquest curs amb la que va fer-se, el matí del dia 16 de novembre de 1912, a Vallvidrera, cân Cuyàs, torres del Bisbe i de Santa Margarida, i la Salut, de Sant Feliu de Llobregat; seguint a continuació la del 24 del mateix mes a Hostalric, castell de Montsorís i Breda.

En el mes de desembre, es fa, el dia 8, una visita al nou Hospital de Sant Pau; el dia 15 una excursió de mig dia per seguir la riera de Sant Medir fins a Sant Cugat del Vallès; i el dia 29 una altra a Martorell, castell de Sant Jaume de Rosanes, Castellví, Miralles i Gelida.

El primer mes de l'any 1913 es comença amb l'excursió dels dies 5 i 6 a Montblanc, Barbarà de la Conca, Sarreal, Rocafort de Queralt, les Piles, Santa Coloma de Queralt, Tous i Igualada; seguint després l'excursió del dia 19 per anar, al matí, a Vista-Rica, Sant Iscle de les Feixes i Sardanyola, la del 26 a Sant Martí Sarroca i Torrelles de Foix.

Pel febrer se n'organitzen dues : l'una, el matí del dia 9, a Premià i Vilassar de Dalt, i l'altra, el dia 23, per visitar Centelles i el seu castell.

El matí del dia 9 de març se va anar al bosc de cân Feu, de

Sabadell; i els dies 23, 24 i 25, per escaure's ésser festa tots tres, s'aprofiten realitzant una important excursió en automòbil a regions tant poc visitades com són les de Calaf, Pons, Artesa de Segre, Balaguer i pobles que's troben entremig. Se tanca la seria d'aquest mes amb la que's fa a Castelldefels, Vilanova i Sitges el dia 30.

El dia 13 d'abril va fer-se una excursió a Malgrat, castell de Palafolls i Tordera, dedicant-se el matí del dia 20 a visitar la torre Blanca, de Sant Feliu de Llobregat, propietat del senyor marquès de Monistrol; i el dia 27 una altra a Blanes, Santa Cristina, Lloret i Tossa; essent tant nombroses les inscripcions, que's van haver de contractar diferents automòbils, un d'ells per fer el viatge directe des de la ciutat.

Pel maig se realitza, el dia 4, una visita als sempre bonics jardins del Laberint; els dies 11 i 12, festes de Pasqua granada, sóndues les excursions que's fan : l'una a Navata, Lladó, Sant Martí Sasserra, Mare-de-Déu del Mont, Beuda, Besalú i Serinyà; l'altra a Vilafranca, Pontons, Plana d'Ancosa, Sant Martí de Brufaganya, Miralles, la Llacuna, Sant Joan de Cunilles, Mediona, Sant Quintí i Sant Sadurní; i el dia 18 es va al Salt de Gualba i al Gorg Negre del Montseny.

Durant els últims dies de maig i primer de juny no's realitza cap excursió, per estar projectada per aquest temps l'exposició fotogràfica; però el dia 15 ja es fa una visita al Palau de la Música Catalana, guardant-se'ns allí la deferencia d'aixecar per a nosaltres la prohibició que hi ha feta de treure fotografies.

Aquí tindria de donar fi, per aquest curs, la tasca de les excursions; però, com si l'impuls prè no's pogués aturar, encara hi ha anunciada per al dia 6 de juliol vinent una altra excursió a Santes Creus.

La part que podríem nomenar *tècnica* o *científica* de la fotografia també ha tingut el seu lloc corresponent, dins les nostres tasques, amb l'interessant conferencia que'l consoci doctor D. César Comas i Llaveria va donar el dia 19 d'aquest mes amb el títol *Els meus primers assaigs de fotografia de colors amb les plaques Paget mètode doble*; notable conferencia, que, com el seu títol indica, versà sobre el nou avenç que ha fet la fotografia de colors a l'aconseguir més sensibilitat i, sobre tot, al poder obtenir diversos positius d'un mateix negatiu.

Es ja un fet la fundació de la biblioteca fotogràfica, havent-se rebut un valuós donatiu de D. Eduard Castells, consistent en 53 volums referents a fotografia, i deixant-se establert, així mateix, des de primer d'any, el canvi del BUTLLETÍ DEL CENTRE amb la notable revista de Madrid *La Fotografia*.

Tots els dijous, sense interrupció, han continuat les reunions dels socis, projectant-se a la llanterna notables fotografies de llurs col·leccions particulars i del nostre arxiu.

Donada l'importància que cada dia adquireix la fotografia de colors, a prec d'aquesta Junta, la Directiva del CENTRE va autoritzar l'adquisició d'un nou quadro de resistència, per a l'arc de la llanterna, que, treballant fins a 50 ampers, permet donar major claredat a les positives autocromes. També s'han adquirit dos estereoscòpis de mà per a vistes de 6×13 i $4'5 \times 10'7$ centímetres.

I deixo com a última cosa el fer menció de l'acte culminant d'aquest curs, que, com ja se suposarà, ha sigut l'exposició de fotografies originals dels consocis, instal·lada en els salons de càn Reig durant els dies 31 de maig a 15 de juny corrent. Aquesta exposició, per lo nodrida i pel mèrit de les seves obres, així com per la varietat de llurs assumptes i procediments, ha fet ressaltar l'importància dels elements que componen la Secció de Fotografia i l'afecció que dita Secció els inspira, ja que, sens cap altre estímulo que'l que desperta l'amor an ella i al CENTRE, han sigut en gran nombre els socis que amb els llurs treballs han contribuït an el seu èxit.

Dava bo de veure la sala de càn Reig adornada amb 566 fotografies sobre paper i 300 diapositives estereoscòpiques en 6 aparells del genre americà, degudes a 42 expositors, si bé en el catàleg sols se fa menció de 40 a causa que l'entrega de la formosa col·lecció de plaques estereoscòpiques autocromes del doctor D. Josep Salvany i de la de verascopi de D. Cristòfol Bas va ésser anunciada quan ja estava imprimint-se el catàleg.

Els assumptes eren, com ja he dit, d'una gran varietat : s'hi trobava des de l'artístic fins al fidel documentari, des del cercat a les entranyes de la terra, com eren els de la notable col·lecció d'interiors d'avencs i coves del Sr. Co de Triola, fins al que ho fou en els cims del Pireneu i dels Alps; des del que feia referència a la nostra encontrada fins al que pertanyia a les llunyanes regions de l'Àfrica i de l'Àsia; veient-s'hi, si es classificaven per especialitats, l'arquitectura, l'arqueologia, la geologia i el folk-lore.

D'aquesta brillant manifestació de la nostra activitat és de creure que no'n quedarà pas tant sols un bell record, sinó també un record durador i positiu, si fem que dels assumptes més interessants n'entri un bon recull a l'arxiu de l'Inventari gràfic; puix no hem d'oblidar que una de les obres més importants que té a son càrrec la Secció, per ésser a l'ensem d'interès i de patriotisme, és el tenir recopilades, com un historial de les nostres excursions, les

bellestes de tot ordre de la nostra terra que poguem oferir al foraster i als successors, demostrant-los que no fem sols tasca personal, sinó també col·lectiva, que és demostració de cultura.

He dit.

GASPAR SALA I ROSÈS

SEGÓN CONCURS D'ARQUEOLOGIA

ORGANITZAT per la Secció d'Arquitectura del nostre CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, s'està preparant el segon Concurs públic d'aquesta mena, amb el fi de fomentar l'arquitectura catalana i enriquir l'història del nostre art. Veus-aquí, a continuació, els temes i premis dels tres grups en que haurà de dividir-se aquest Concurs:

I : PROJECTES I ESTUDIS D'ARQUITECTURA

Tema I. Xalet d'habitació permanent en la zona de cases disperses de Barcelona. Presupost màxim : pessetes 50,000.

Premis. — De l'Excm. Ajuntament : 500 ptes. De la Secció d'Arquitectura : 100 proves fotogràfiques, a triar, de la col·lecció de 1,600 clixés propietat de la Secció.

Tema II. Monografia de les voltes de maó de pla.

Premi. — De l'Associació d'Arquitectes de Catalunya : Publicacions socials i les obres *Concursos anglesos d'Arquitectura*, A. A., Londres, 3 volums; *Linea y forma*, Walter Crane, 1 volum; i *Pautes de dibuix*, Lewis Day, Londres, 1 volum.

Tema III. Refugi en el Pireneu (2,000 a 2,500 metres d'altitud).

Premi. — Del Centre Excursionista de Catalunya : *Geografia de Catalunya*, per D. F. Carreras i Candi.

Tema IV. Altar de capella lateral d'una parroquia.

Premi. — Del Dr. Laguarda, Bisbe de Barcelona : *Monografia de la Catedral de Barcelona*, 34 planxes i text, Rogent.

Tema V. Dibuix per a enrajolat de baldoses hidràuliques.

Premi.—Dels Srs. Orsola, Solà i C.^a : 150 ptes. Accèssit.—50 ptes.

Al millor projecte de mosaic que, en rajoles de 20 per 20 centímetres, imiti una catifa de les nomenades *carpeta*. Serà preferit el que, resultant més artístic i de caràcter modern, requereixi menor nombre de models (10 com a màxim) i simplifiqui tot lo possible el treball de fabricació.

Tema VI. Balcó amb barana metàl·lica (ferro forjat, fundició o bronze).

Premi. — De la casa M. Ballarín i C.^a : un tinter de bronze fosa a cera perduda.

Se preferirà el que en son estil tingui més caràcter del país i que, en sa execució, millor permeti l'empleu dels sistemes de la fabricació mecànica moderns.

II : ARQUEOLOGIA ARQUITECTÒNICA

Tema VII. Plans inèdits i nota descriptiva d'algún monument de Catalunya, de caràcter civil, militar o religiós, en l'estat actual.

Premis. — De la Diputació : Lot de llibre i publicacions diverses. Autors : Almera, Carreras i Candi, Rogent, Parera, Miret, Puig i Cadafalch, Torné, Font i Sagué, Vidal i Riba. De la Secció d'Arquitectura : 100 proves fotogràfiques, a triar, de la col·lecció de 1,600 clixés propietat de la Secció.

Tema VIII. Plans complets i descripció d'un castell mig-ieval de Catalunya.

Premi. — De l'Institut d'Estudis Catalans : *Anuari*, 3 volums, i fascicles publicats de les *Pintures murals catalanes*.

Tema IX. Monografia d'una masia catalana (dibuixos i fotografies).

Premis. — De D. César A. Torras : *Guia del Pireneu català*. De D. J. Puig i Cadafalch : *L'Arquitectura romànica catalana* i demés publicacions pròpies. De D. M. Vega i March : Col·lecció de la revista *Arquitectura i construcció*.

III : FOTOGRAFIA

Tema X. Col·lecció de fotografies d'arquitectura popular (masies, porxades, balconades de Catalunya).

Premi. — De D. N. Cuyàs : Màquina fotogràfica, 9 per 12, plegable, especial per a arquitectura, casa Jea.

Per prendre part en el Concurs serà precís ésser arquitecte, soci de la Secció o bé alumne d'Arquitectura. S'exceptuen els temes IX i X, que seràn de lliure concurrència.

Els treballs s'hauràn d'entregar en el local del C. E. (Paradís, 10), de quatre a set de la tarda, des del dia 1 al 15 de desembre vinent. Podràn enviar-se firmats o amb lema.

S'acompanyarà el nom d'un arquitecte, per al Jurat, en un sobre clos.

Si algún concursant presentés diversos treballs optant a un mateix tema, li seràn admesos, però no se li podrà concedir més que un sol premi.

Formaràn el Jurat : els presidents del C. E. i de la Secció, un arquitecte que nomenarà l'Escola d'Arquitectura, un altre de l'Associació d'Arquitectes, i el que tingui major nombre de vots dels que indiquin els concursants.

El Jurat estarà facultat per deixar d'adjudicar els premis que consideri oportú i canviar l'aplicació d'algún d'ells. Resoldrà tot allò que no estigui previst en aquestes bases.

Se farà una Exposició dels treballs en local apropiat. A l'efecte serà convenient presentar-los en quadro o bastidors.

Els dibuixos i clixés premiats restaràn de propietat del CENTRE o de les cases industrials ofertores de premis, que podràn executar els projectes.

Donat l'èxit del primer Concurs celebrat aquest any, i les corrents d'afecte i entusiasme vers l'estudi de la major part dels temes anunciats, no és de mal presagiar l'importància, l'interès i l'èxit que sens dubte revestirà aquest nou Concurs.

EL CANÇONER DEL CALIC

RECOLLIT I ORDENAT PER MN. J. SERRA I VILARÓ

(Continuació)

EL CABRER

Moderat

U - na can-çó vui can - tar (a Déu de-ma-no lli -
 cen-cia) de l'a - no-me-nat Ca - brè : jo vos ho ex-pli-ca -
 ré la se-va vi - da qui-na e - ra.

Una cançó vui cantar
(a Déu demano llicència)
de l'anomenat Cabré:
jo vos ho explicaré
la seva vida quina era.

A l'edat dels catorze anys
se llogà per guardar cabres
a la casa de l'Estany.
S'hi va estar cerca d'un any,
que era un xicot variable.

Un dia, guardant pel bosc,
Cabrer parlà amb el Muchacho¹.
Això es va vení a sabé;
varen agafà el Cabré,
i a Berga prèls lo portaren.

Quan el varen deixà anar
li feren grans amenaces.
Després se va fer carlí²:
tres o quatre anys va servi,
que'ls quefes molt l'estimaven.

*La vivesa natural
com cap altre la tenia:
petitet era i lleugé,
sabia tirar molt bé:
tocava d'allí on volia³.*

A mentres va sé assistent
tenia molt bona vida:

1. Era un *cabecilla* carlí.

2. En la guerra dels Set-anys.

3. Aquests versos són d'una variant molt més incompleta que la del Calic i que devem a l'amabilitat de Mn. Josep Canudes, rector de Massanés.

Sóbres això de «tocava d'allí on volia», contem d'ell que feren una jugada, amb un famós tirador, a veurè qui mataria més perdius, al vol, en un dia. Al lloc de la cita comparegueren amdós a l'hora: el Cabrer amb set perdius, l'altre amb nou. Alegre, aquest, de la victòria, li preguntà el Cabrer:

— Amb què els tiraves? —

— Ai! amb perdigons! — contestà l'altre. —

— Doncs jo amb bala — replicà el Cabrer. —

En efecte, examinades, les trobaren totes amb la bala, travessades per ella. Quedaran meravel·lats.

Això m'ha contat un que ho rebé del mateix caçador.

4. Se refereix, segons el Calic, a unes morts que féu, en un port d'Andorra, d'uns rics mercaders de mules que, perduts, no foren trobats fins passat llarg temps, sota una barraca ensorrada pel Cabrer per colgar-los assota.

quan va saber de jugar
amb companys se'n va a robar:
mai més seguí la partida.

Con prous diners ha robat,
a Andorra se n'és anat,
als llocs d'Encamp i Canillo.

Al Port se fan moltes morts:
no se sabia qui ho feia⁴,
mes diuen si ho fa el Cabrer
per fer-los donà el diner.
Pobre de qui s'hi esqueia!

Sentint parlar del Cabré
allí tot-hom tremolava,
perquè els fa donà el dinè.
An els pobres no'ls fa re.
Qui el veia, tot-hom callava.

El seu modo de robar
n'és un tant considerable:
en robava alguns rectors,
pagesos rics i senyors
i gent que no'ls feien falta.

Mes ara se n'és donat
a robar els paquetaires:
li n'ha portat mala sort,
li ha ocasionat la mort:
massa temps ha que durava.

Als rasos de Peguera
el varen agafar:
l'Aureia de Massanés,

quan li donava els dinès,
amb gran esperit s'hi abraçà.

Ell arranca un gran crit
per donar-los més dalit:

—Ala, minyons, que ara és hora!—

Ja li dona colp al cap:
ja va ser tot trastornat:
confessió demanava.

— Molt més m'haguera estimat
ser prè dels moços d'esquadra,
parrots o guardies civils:
no haurien estat tant vils
per dar-me'n la mort tant prompte.—

Ara bé estareu contents,

pagesos rics de montanya:
han agafat el Cabré;
mai més us farà dar re:
de morir té la sumaria.

Jo molt temps me só guardat!
per 'queixes males aubagues,
matant alguns esquirols,
cabres feres i moçols,
i algunes perdius enlaire.

Joves que veniu al món:
de lladres no volgueu ser-ne,
que, quan Déu n'està cansat,
amb molta facilitat
ells cauen que no s'ho pensen.

Era el Cabrer un tamós lladre de camí-ral, que encara avui és objecte de les rondalles de vora'l foc en les llagues vetlles d'hivern; i, a son nom, en aquells Pireneus, corren els nins, espaordits, a amagar-se en la talda de llurs mares, i pocs seràn els que no creguin, al menaçar-los, que, si no fan bondat, seràn entregats al Cabrer.

La cançó ja ens explica la seva vida, però bé mereix que hi ategim algunes notícies recollides, que històricament poden provar-se. Nasqué en el mas de la tont del Pi, de Peguera. Tenia la seva ordinària posada a la rectoria de Gisclareny, en la qual hi ha una cambra molt a propòsit per saltar pel balcó quan trucaven a la porta. Encara és coneguda per *cambra del Cabrer*.

El seu cau se judica que era a la baga de Canals, en la qual, fa tres o quatre anys, s'hi ha descobert un forat, a gran altura d'una cinglera, an el qual se podia pujar engarrissant-se per un pi gegantesc que li servia d'escala i de tapa de l'amagatall, on s'han trobat vestits de capellà, de moço d'esquadra i altres, amb que sovint se distreçava.

Com diu la cançó, es dedicava a robar rectors i pagesos rics, afavorint, al propi temps, els pobres; lo qual feia que tingués moltes cases que l'acollien i l'ocultaven. Encara la maledicencia del poble assenyala famílies que ara tenen bona posició deguda a haver estat guardadors dels robatoris del Cabrer.

Tenia posats els seus ulls cobdiciosos en el rector de Viver de Serrateix, Dr. Joàn Niubó, a qui havia fetes diferents menaces de robar-lo. No arribà a efectuar-ho, però tingué llarg temps dit rector esporuguit, fent-li passar moltes nits dormint fóra de la casa rectoral².

Encara és costum, a montanya, que'ls oliaires van seguint els poblets i pagesies venent oli, que porten en bots carregats en els

1. Aquest es el Zot de Gòsol, qui fou el dictador de la cançó.

2. ARMENGOU : *Rectorologi de Viver de Serrateix*. Ms. en la biblioteca del Seminari de Solsona.

animals. A Solsona encara passen pels carrers acompanyats d'una dona que porta les mesures de l'Ajuntament i va cridant : «—Dònes! Qui vol oli?» Trobant-ne un el Cabrer, li preguntà com era que anés amb un sol ruc, i no amb dos, com abans. I, enterat de la desgràcia de la mort de l'altre ruc, de les moltes famílies i necessitats de casa seva, li estimbà el ruc magre i dolent que portava, li donà set unces, i li manà que anés a la rectoria de Llinàs (Vall de Lord) a comprar, sense regateig, una superba mula que'l rector tenia en venda per aquest preu. Pocs dies després se presentà el Cabrer a exigir al rector les set unces que havia cobrades de la mula. Havent-les-hi donades en argent, li demanà les altres set que devia tenir en or, segons era la moneda en que l'havien pagat; costant així an el rector set unces i una mula el ruc de l'oliàire.

Altres robatoris contra rectors se m'han contat; però l'ésser anònims i mancats de proves fa que no'ls esmenti.

Anant, un dia, de camí, a peu, l'amo de Cabanes de Gavarrós, trobà el de Vilella de Brocà, que menava una mula. Aquest, cansat ja d'anar a cavall, hi féu pujar el seu amic i veí. Camina que caminaràs, toparen amb el Cabrer, qui se n'emportà el cavaller, deixant a l'altre riquíssim propietari, a qui prengué per moço del Cabanes, que portés la mula a casa. Aquest fou segrestat, i li féu escriure l'adjunta carta a la seva muller : «8 de Sbre. de 1838. = Amada Tereseta; tatal es la mia sort, si boleu que torni en exa teniu de procurar tots los medis y balerbos de tots los parens y amichs pués precis es lo fer 400 doblas de cuatra, sens las cuals no me librarán; balte per axó de lo que pugui fer lo Andreu Casablanca, Cancarvo, Puigrefagut, mun coñat Ramon, y demés aqui compregueu, dienlos Q. se compadesquian de la mia desgràcia; los pocs que tinch, en exa ja los saps sota aquell rajol y sobre lo escriptori; vejas tambe lo Silbestre y Vilella de la Pobra y Espel sobre tot per amor de Deu bos o demano fes tot lo Q. tingas reunit en exa per tot dijous a mitx dia Q. enbiaré en exa un home y ab compañía de aquest vosaltres ne tareu veni dos a portar las ditas cuatra sentas ónsas y no mes de cap manera pues seria bolerma mort, sobre tot no bos passés per lo cap de volerma rescata ab altras medis; ab diners me abeu de rescatar y ab dines bull Q. me rescateu, feo tot ab molta quietut y tot reserbat cuan se pugui vos repetesch no pudeu veni mes Q. dos homes ab compañía delque enviarem dijous en exa : rescauteme ab dines y no bos balgueu de altras medis Q. seria matarme, no bos dolgui res pues estimo mes la vida Q. totas las riquezas mundanas; arriba promta a Rus y enbia promta copia al cuñat Ramon, manayeus sobre tot, y sobre tot tingueu arreclat tot dijous a mitx dia para Q. pugueu enbiar la partida per los dos homes Q. bos dic y Q. no avinguin mes Q. seria volerma mort. Deu nos gr. de mal sempre. Al dador de la present no sap res y li dareu dos pesetas y axis ó bull. = Josep Cabanas.» La seva esposa li contestà : «Amich Josep; sento mol y mol la nostra desgràcia y mol mes lo no poderta remedià del modo Q. nosaltres boldriam, an bingut propis de totas las casas Q. me digueres y de altres que jo so fet ana, los uns diuan que han estat robats altres malals y que o tenen bestret per los seus

popbles y axis es que casi ningu fa res per nosaltres entreganme tres o quatre doblas de quatre y encara alguns no res semtreuan del daban; se han perdut 8 doblas de quatre pels camins. Aquí envio 125 D. y te asseguro que no queda cap dine ni tinch cap contiansa de ferne, digals per Deu que te allibertian, y que si son jen que se agin de guarda que digan aon volen biures que mentres tindrem un gra de blat o una onza de cansalada nols dexarem patiu. = Aquí envio 4 formatxes per lo Sr. comendan digali que los rebi de part mia y que tinga llastima y compasio y de beure com quedo jo á la flo de la joventut carregada de criaturas y tantas obligacions y no averi ningu que cuydi de nosaltres, en tí jo o poso á la ma de ells mateixos y digals que jo los prometo que si volen quels mantinga amagats nols descobriré ja mai en ningun tems. Abem anat á Berga y a menos de preu habem emparaulat un poch de bestia per 6 doblas de quatre nos han bestret dines per 50 cr. de blatdemoro á set p. c. ja veus quin preu si bolen las joyas ó altres mobles de casa sels enviarian no se que mes dirme que no puch fer mes. Disposa. = Teresa Cabanas.»*

No sé com devía acabar, però és de creure que foren atesos els precs de la Tereseta, puix fou deslliurat.

«Mes ara se n'és donat a robar els paquetaires», ens diu la cançó; ço és, els contrabandistes. El paquetaire, més que un contrabandista, és un traginer a sou d'aquest. Els propietaris del contrabàndol lloguen aquests homes per passar-los els paquets o *faridos*. Ja es comprèn que pocs diners podia trobar-los, an els paquetaires; i ho feia així: segrestava els paquets, i feia anar els paquetaires a llurs amos perquè els entreguessin la quantitat que'ls demanava, que sempre era petita comparada amb el valor dels paquets, que al rebre-la tornava.

Això li ocasionà la mort.

Ara fa cosa d'uns seixanta anys, per allà a Peguera, vora la font del Pi, havien de portar-li catorze dobles de quatre els tres contrabandistes de Massanés Ramón Prat Cloter (a. Civader), Joàn Viladomat Rossell (a. Vacota) i Josep Camps Prat (a. Orella) per rescatar dos paquets de roba que'ls havia presos.

Determinaren acabar amb aquest abús, el qual determini realitzaren segons el plan preconcebut. Arribats al lloc on eren els paquets, que era el de la cita, i, fetes les senyes donades pel Cabrer, aparegué aquest portant al plec del braç l'escopeta de dos canons, sa companya inseparable; i, saludant-los atablement, els digué: «— Deveu estar cansats? Asseieu-vos i feu una tirada.» Ell mateix els allargà la bota, el pa i la llengoniça, de lo qual sempre portava el sarró ben proveït. L'Orella, que era l'encarregat d'abraonar-s'hi quan judiqués l'ocasió oportuna, aparentà tenir mal de ventre per no entretenir-se amb el menjar.

Ja havien feta la beguda i tirades al sol les unces, que encara no se'ls havia presentada ocasió, puix el Cabrer, que estava a la suficient distancia per armar-se en cas d'ésser escomès, i a qui, se-

* Ens ha facilitades aquestes còpies llur fill Ramón Cabanes, veí de Bagà.

gons ell, una passa bastava per escapar de tot-hom, no'ls apartava ni un moment la vista. La sort féu que s'escaigués a passar un home amb un mul roig al cap-davall dels plans de Call-luari. Tant fou girar-s'hi el Cabrer, per veure qui era, com d'un bot agarronar-se-li l'Orella al crit de : «— Apa, minyons, que ara és hora!» Tots dos, fortament bracejant, rodolaren fins al peu d'un ginebre, sortint l'escopeta entre'l cap de l'un i el de l'altre. Al moment hi foren els dos companys, i, per atuir-lo, l'Orella li donà cop de genoll al pit, que li féu treure algunes glopades de sang, i un altre cop, amb una pedra, als polsos. Demanà, per l'amor de Déu, que no'l matessin desseguida sense deixar-lo confessar, que no cal dir si l'hi otorgaren.

Ben lligat de mans, el portaren cap a Massanés, tenint sempre el cap de la corda, l'Orella, a l'una mà, i un ganivet a l'altra; qui no volgué deixar-lo ni un sol moment fins que fou afusellat. Emprengheren el camí pujant pel Saliset, vers Encija, aturant-se a la Font Freda, on oferiren al Cabrer un convit anàleg an aquell amb el qual aquest els havia obsequiat al portar-li les unces; i begué i menjà com els altres, fredament, igual que hagés estat entre companys de quadrilla. Directament el portaren a l'esglesiola de Sant Ponç de Molés, de la parroquia de Massanés, per fer-l'hi passar la nit. El lligaren més bé, de mans i peus, demanant l'auxili del masover veí per passar la nit, junt amb l'Orella, en vigilancia del lladre, a fi que sempre n'hi hagués un de despert. Aquest masover, malgrat dir-li els altres que escrupulosament ho havien fet, volgué registrar-lo; i no fou poca la sorpresa de tots al trobar-li amagat un ganivetet. Segons propria confessió, l'havia prèns an ells mateixos, a la Font-Freda, quan hagueren tallada la llengoniça.

Passada la nit, el portaren a cal Pere-de-Déu, on el confessà Mn. Josep Crastoné, rector de Saldes i fill de Bagà; lo qual féu devotament i força arrepentit.

Entretant un dels contrabandistes havia anat a Berga a comunicar-ho al governador militar, qui havia ofertes vint-i-cinc dobles de quatre a qui l'agafés.

Aquest volia que'l traslladessin a Berga boi viu, mes els contrabandistes s'hi oposaren : l'Orella havia jurat no abandonar-lo fins que fos mort, i no ho hauria permès anc que l'hagués hagut de matar traidorament.

Tenint desig de coneixe'l, hi anà, amb els moços de l'esquadra, Puig i Trebal, presentant-s'hi disfregat amb el vestit d'un home de Massanés. Així que arribà an el Cabrer, aquest li digué :

— Ola! Fins el senyor governador, me ve a veure?

Aquest restà sense paraula, meravellat que'l conegués.

— ¿Recorda — prosseguí el Cabrer — que, tal festa, vostè es passejava pel ball de Berga amb un altre senyor, i que també s'hi passejava, passant frec a frec de vostè, un pastor vestit amb samarra?

— Sí. I per cert que va cridar-me l'atenció la manera com vestia.

— Doncs aquell pastor era jo.

També conegué un dels moços a qui perdonà la vida cert jorn

que minuciosament detallà. Mentre aquest, amb un altre company, reposava en una font de Campllong, ell s'estava amagat dins d'una mata, a poques passes darrera d'ells. Ja els havia apuntada l'escopeta, i es repensà.

Gariotat a cavall d'un mul, el feren anar camí de Berga; mes ell poc se creia fer-ne ganre, encara que li havien dit que'l portaven an aquesta ciutat, puix digué an el que menava el mul: «—Abans de sortir a l'envista de Vallcebre ja ens atuarem.»

Prou ho endevinava: essent al cap del Grau de Vallcebre, el feren devallar de cavall, i, agenollat, havent dit el crec-en-un-Déu, molt compungit, els moços l'afusellaren i el portaren mort a Berga.

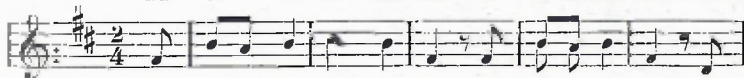
El governador, en recordança, regalà a l'Orella l'escopeta, el sarró i la capa del Cabrer.

Aquesta relació és contada per en Ramón Camps Noguera (a. Ribot), fill de l'Orella, i en Ramón Prat Clotet (a. Civader), un dels tres que l'agataren, qui viu encara; amdós veïns de Massanés.

EL LLADRE DE LA VILA DE CALDES

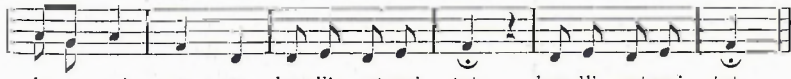
Moderat

La vi - la de Cal - des és vi - la i bon lloc. N'hi ha

N'hi ha ei - xit un jo - ve molt alt i dis - post, fill

ei - xit un jo - ve molt alt i dis - post, molt alt i dis - post.

de pa - re i ma - re, bon lli - nat - gei tot, bon lli - nat - gei tot.

La vila de Caldes
és vila i bon lloc.
N'hi ha eixit un jove
molt alt i dispost,
fill de pare i mare,
bon llinatge i tot:
fill de bon llinatge,
ha afrontat a tots.
Va per carreteres:
ja roba ei que pot.
Al qui diners porta
els hi roba tots,
i a aquell que no'n porta
ja li dóna un dó:
un cop de pistola

i un Déu-te-perdó.
Va robà una noia
rossa com fil d'or:
se l'enduu a la cova
del lladre traïdor.
Quan la té a la cova
li diu lo que vol.
— ¿Menjar vols gallina
o pit de colom? —
Posa la mà en bossa:
li dóna un doblón.
— Veste'n a la plaça
i compra el que vols. —
Quan ne só a la plaça
me repenso jo:

me'n vaig a la casa
del governador
l'hora que dinaven,
que dinaven tots:
— Déu la guard, senyora
Déu los guard, senyors.
Si no'm descobrieu
bé ho diria jo
aon és la cova
del lladre traïdor.

— Diga-ho, diga-ho, noia;
diga-ho sens temor:
li farem fum de palla
i foc de carbó. —
El fum lo molesta;
molt més la calor.
— ¿Per una moçota
tinc de morir jo? —
— Perquè la robaves!
ai! lladre traïdor! —

Si bé, per la petita diferència que hi ha amb les variants que presenta en Milà i Fontanals (núm. 116), no mereixeria ésser publicada, no obstant, ho fem per la tonada, que aquell senyor no copià.

UN MERCADER DE MOLTONS

Un mercader de moltons,
que'n comprava i que'n venia,
troba l'amo al corral:
li demana si en tenia.

Adeu, hostes de l'hostal
d'aquí dalt de la Garriga.

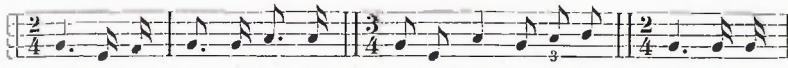
La resposta que li ha fet
que de ben bons n'hi havia.
— No venia per moltons,
per altra cosa venia:
una nina que teniu
veure si la casarieu? —
La minyona ho ha sentit:
a la finestra n'ha eixida.
— Ai, pare! Amb aqueix no,
amb aqueix no hi faceu fira:

porta més llana al ciatell
que cap ovella de cria. —
Vés amb la carbaça al coll:
torna-te'n a la Garriga.
Con a Càn-Peyes vai ser
perdía's l'amor del dia.
Trobo l'amo al portal:
li dic si m'acolliria.
La resposta que m'ha fet
que me n'entrés cap adintre.
Con a la cuina vai ser
trobo una galant nina:
no me'n vai sapiguè estar
de fer-li'n una carícia.
Sa mare se n'ha adonat:
el pitjadô al cap li tira.
Dues carbaces a coll:
torna-te'n a la Garriga.

ROSETA

Andantet

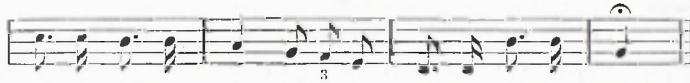
— Ai, ma - re! a-neu's-en a mis-sa... ai! vi-va l'a -

mor!... Ai, ma-re! a-neu's-en a mis-sa... ai! vi-va l'a - mor!... que jo a-

pri - a-ré el di - nà... vi-va el ro - ser! vi - va la ro - sa!... que jo a-

pri - a-ré el di - nà... vi-va la ro - sa del ro - sà!...

— Ai, mare! aneu's-en a missa...
ai! viva l'amor!...
que jo apriaré el dinà...
viva el roser!
viva la rosa!...
que jo apriaré el dinà...
viva la rosa del rosà!...
amb un tall de cansalada
i amb un parell d'ous que hi ha.—
Mentres sa mare era a missa
la columna va passà.
Sa mare torna de missa:
la Roseta va faltà.
Se'n va a trobar les veïnes
si l'haurien vista passà.

— Molt bé n'ha passada una
amb un sabre a cada mà. —
Sa mare n'és diligent:
se'n va a trobà el capità.
Capità va ser bon home:
el corneta va cridà:
al primer cop de corneta
els soldats afilerà,
i allí, al cap de la fila,
la Roseta va trobà.
— Mira, tornem's-en a casa. —
— Ai mare! No hi vui tornà,
perquè en vui fer mort i vida
al costat d'un capità.

NOVA

CONGRÉS D'ART CRISTIÀ A CATALUNYA. — Per a darrers del vinent mes d'octubre s'està organitzant a la nostra capital un Congrés d'Art cristià i una exposició de creus parroquials que, junt amb una altra de fotografies de creus de pedra, completarà les tasques d'aquell.

S'han nomenat ja les corresponents Junta de patronat, Mesa del Congrés i Comissió executiva, que estan portant a cap els treballs preliminars. En el número prop-venent donarem detalls respecte d'aquesta nova i important manifestació de cultura.

SECCIÓ METEOROLÒGICA

ESTACIÓ METEOROLÒGICA DE VIELLA (VALL D'ARÀN)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE JULIOL

TEMPERATURES (A L'OMBRA)				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES A 0° I AL NIVELL DE LA MAR			
MITGES MENSUALS		MÀXIMA	MÍNIMA	MITGES MENSUALS			
8 MATÍ	8 TARDA	EN 24 HORES	EN 24 HORES	8 MATÍ	8 TARDA		
16°.24	14°.99	35°.1 (dia 13)	3°.5 (dia 9)	766'11 mm.	767'45 mm.		
ESTAT DEL CEL.				{ Dies serens . . . 8 8 m. 9 8 t. Dies de pluja . . . 6 » nuvolosos. 17 » 6 » » de tempestat. 6 » coberts . . . 6 » 16 » » de boira . . . 11			
HUMITAT RELATIVA		NÚVOLS		NUVOLOSITAT			
MITGES MENSUALS		CLASSE DOMINANT		MITGES MENSUALS			
8 MATÍ	8 TARDA	8 MATÍ	8 TARDA	8 MATÍ	8 TARDA		
67'03	76'06	CIRRUS	CIRRO-CÚMULUS	4'61	6'25		
TOTAL DE PLUJA MENSUAL: 20'7 mm.				VENT			
		DIRECCIÓ DOMINANT		VELOCITAT: EN 24 HORES			
		8 MATÍ	8 TARDA	MITJA MENSUAL			
		N N E.	N N E.	76'06 kms.			

J. S. S.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i la Direcció del BUTLLETÍ deixen íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.